СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ»

Рівень вищої освіти	*Другий (магістерський)*
Освітньо-професійна програма	*«Психологія»*
Факультет	*Педагогічний*
Кафедра	*Психології*
Семестр	*2*
Кількість кредитів	*3*
Мова викладання	*українська*

Викладач	*к.психол.н., доц. Мороз Оксана Іванівна*
Контактна інформація	*V4megu @ gmail.com*

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

Анотація	Вивчення дисципліни «Психологія девіантної поведінки» забезпечує системне розуміння психологічних закономірностей формування, прояву, діагностики та подолання девіантної поведінки в різних вікових і соціальних групах. Майбутній психолог має розуміти співвідношення норми й девіації, аналізувати індивідуальні, сімейні, групові та суспільні чинники ризику, виявляти захисні ресурси й дотримуватися нестигматизувального підходу. Опанування дисципліни забезпечує розвиток навичок аналізу кейсів, первинного оцінювання ризиків, психоедукації, консультування, проєктування профілактичних і корекційних програм. Особлива увага приділяється адиктивній, агресивній, делінквентній, суїцидальній і самоушкоджувальній поведінці, роботі з дітьми та підлітками, профілактиці, психологічній корекції, консультуванню, ресоціалізації й міждисциплінарному супроводу.
Мета та цілі	Завдання: опанувати понятійний апарат дисципліни; проаналізувати основні теорії й форми девіантної поведінки; навчитися оцінювати чинники ризику та захисту; розпізнавати небезпечні прояви; дотримуватися етичних меж; проєктувати профілактичні, корекційні та ресоціалізаційні програми. Результатом навчання за дисципліною є набуття студентами таких вмінь та компетентностей: Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

	Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну) з використанням науково верифікованих методів та технік. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
Результати навчання	Після завершення курсу здобувачі зможуть застосовувати знання у практичних ситуаціях; виявляти й аналізувати психологічні та соціальні чинники девіантної поведінки; добирати валідні методи оцінювання; розробляти програми психологічних інтервенцій і просвітницькі матеріали; моделювати консультації; приймати фахові рішення в складних умовах; дотримуватися професійної етики й організовувати міждисциплінарну взаємодію. Результатом навчання за дисципліною є набуття студентами таких результатів навчання: Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності. Надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості у складних життєвих ситуаціях для активізації ресурсів її життєстійкості.
Soft skills	Розвиток «гнучких навичок» - soft skills: навичок комунікації, аналіз та інтерпретація психологічних творів, кейсів, творчих завдань, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, вміння злагоджувати конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, розуміння важливості зворотного зв’язку / допомоги від колег, здатність логічно і системно мислити, креативність та інше)
Пререквізити	Психологічне консультування

СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Тема	План, короткі тези	Завдання	Бали
Тема 1. Теоретичні засади психології девіантної поведінки	Поняття норми, девіації, девіантної поведінки та девіантності. Критерії й класифікації відхилень. Позитивні та негативні девіації. Предмет, завдання, методи й етичні принципи дисципліни.	1. Ситуаційна задача «Норма чи девіація»: класифікувати прояви поведінки та обґрунтувати висновок. 2. Тренінгова вправа «Шкала норми»: визначити межі прийнятної поведінки й етичні ризики оцінювання. 3. Створити концептуальну карту «Норма і девіація» з прикладами з медіа.	6

Тема 2. Психологічні, соціальні та біологічні концепції девіацій	Психодинамічний, поведінковий, когнітивний, гуманістичний і системний підходи. Теорії аномії, соціального навчання, диференційованої асоціації, контролю та маркування. Біопсихосоціальна модель.	1. Кейс-аналіз одного випадку з позицій трьох психологічних концепцій. 2. Рольова вправа «Рада експертів»: представити й захистити різні теоретичні підходи. 3. Підготувати подкаст або відеодискусію про пояснення девіантної поведінки.	6
Тема 3. Соціальні норми, соціальний контроль і стигматизація	Види соціальних норм і механізми контролю. Конформність, нонконформізм і відхилення. Стереотипи, упередження, стигматизація та самостигматизація. Вплив групи, субкультур і медіа.	1. Проаналізувати ситуацію стигматизації та запропонувати нестигматизувальну реакцію. 2. Тренінгова вправа «Без ярликів»: переформулювати оцінні висловлювання. 3. Створити антистигматизаційний плакат і сценарій підтримувальної розмови.	6
Тема 4. Чинники ризику, захисні ресурси та діагностика девіантної поведінки	Індивідуальні, сімейні, групові, освітні та суспільні чинники ризику. Резильєнтність і захисні ресурси. Принципи психологічного оцінювання, спостереження, інтерв'ю та аналізу випадку. Межі діагностики й перенаправлення.	1. Провести первинне оцінювання ризиків і ресурсів умовного клієнта. 2. Тренінгова вправа «Коло ресурсів». 3. Розробити інтерактивну карту чинників ризику й захисту та етичний план оцінювання кейсу.	6
Тема 5. Девіантна поведінка дітей і підлітків	Вікові закономірності, підліткова криза і труднощі соціалізації. Ризикована, протестна, бродяжницька поведінка та шкільна дезадаптація. Вплив сім'ї, однолітків, освітнього середовища й цифрового простору.	1. Проаналізувати ризиковану поведінку підлітка та скласти маршрут допомоги. 2. Рольова вправа «Психолог - підліток - батьки». 3. Створити цифрову історію про підлітка і запропонувати три маршрути ранньої допомоги.	6
Тема 6. Адиктивна поведінка та психологічні залежності	Поняття адикції. Хімічні, нехімічні, поведінкові й цифрові залежності, азартна поведінка. Механізми формування залежності, мотивація, співзалежність, чинники ризику та профілактика.	1. Кейс-аналіз ознак, ризиків і наслідків залежності. 2. Тренінгова вправа «Баланс вибору». 3. Змоделювати мотиваційну консультацію та розробити набір профілактичних карток.	6
Тема 7. Агресивна, насильницька, делінквентна і кримінальна поведінка	Психологічні механізми агресії та насильства. Імпульсивна й інструментальна агресія. Делінквентна та кримінальна	1. Визначити етапи ескалації агресивного конфлікту й точки втручання. 2. Рольова вправа «Деескалація конфлікту».	6

	поведінка, групові правопорушення, радикалізація. Оцінювання ризику повторної небезпечної поведінки.	3. Підготувати комікс або рольову сцену про ескалацію агресії та ненасильницькі способи її зниження.	
Тема 8. Суїцидальна й самоушкоджувальна поведінка	Самоушкодження без суїцидального наміру та суїцидальна поведінка. Чинники ризику й захисту, попереджувальні ознаки та міфи. Первинне оцінювання безпеки, кризове реагування, маршрут допомоги й поственція.	1. Кейс-аналіз попереджувальних ознак суїцидального ризику. 2. Тренінгова вправа «Алгоритм безпечного перенаправлення». 3. Створити інформаційну пам'ятку та змоделювати кризову консультацію з акцентом на безпеку.	6
Тема 9. Психологічна профілактика та корекція девіантної поведінки	Первинна, вторинна і третинна профілактика. Психоедукація, соціально-психологічний тренінг, мотиваційне інтерв'ювання, когнітивно-поведінковий і сімейний підходи. Проєктування та оцінювання програм.	1. Обрати рівень профілактики для цільової групи й обґрунтувати заходи. 2. Провести мінітренінг і рефлексивну дискусію. 3. Спроєктувати профілактичну кампанію з гаслом, матеріалами, планом і критеріями ефективності.	6
Тема 10. Консультування, ресоціалізація та міждисциплінарний супровід	Контакт і робочий альянс із клієнтом. Етика, конфіденційність і межі компетентності. Індивідуальний план допомоги, кейс-менеджмент, ресоціалізація, відновлення соціальних зв'язків і міжвідомча взаємодія.	1. Розробити індивідуальний план консультування, супроводу й ресоціалізації. 2. Провести рольову міждисциплінарну нараду фахівців. 3. Створити карту ресоціалізації клієнта та змоделювати первинну консультацію.	6

ЛІТЕРАТУРА ТА НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Основна

1. Диса О. В., Шинкаренко І. О. Психологія девіантної поведінки : навч. посібник. Дніпро. ДДУВС. 2024. 77 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6513/1/2024-%d0%9f%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f_%d0%b4%d0%b5%d0%b2%d1%96%d0%b0%d0%bd%d1%82%d0%bd_%d0%bf%d0%be%d0%b2%d0%b5%d0%b4%d1%96%d0%bd%d0%ba%d0%b8.pdf

2. З досвіду корекційної роботи практичного психолога і соціального педагога з дітьми з девіантною та деліквентною поведінкою : посібник / авт. кол. ; упор. Ю. А. Луценко. Київ, 2015. 129 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6825/1/2015.pdf

3. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Психологія суспільної свідомості : навч. посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Вид-во ОДУВС, 2023. 139 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6585/1/2023-%d0%9f%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f%20%d1%81%d1%83%d1%81%d0%bf%d1%96%d1%8c%d0%bd%d0%be%d1%97%20%d1%81%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%be%d0%bc%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96.pdf

4. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія,

дослідження, практика : монографія. Київ, 2025. 214 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6754/1/2025-%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f_%d0%9a%d0%be%d0%ba%d1%83%d0%bd.pdf

5. Корнієнко В. В. Патопсихологія : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 120 с. https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6306/1/2023-%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82_%d0%9f%d0%b0%d1%82%d0%be%d0%bf%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f.pdf

6. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П. Основи психологічного консультування : навч. посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 360 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6538/1/2022.pdf

7. Мельничук І. В., Каргіна Н. В. Основи психологічного здоров'я та психотерапія. Одеса, 2025. 539 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6703/1/2025.pdf

8. Панчук Н. П. Основи клінічної психології та патопсихології: навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 2024. 230 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6307/1/2024-Panchuk-N.-Osnovy-klinichnoi-psykholohii-ta-patopsykholohii.pdf

9. Психологічна резильєнтність особистості в умовах війни: колективна монографія / за заг. ред. Ю.Ю. Чистовської, О.В. Куліш. Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2024. 168 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6752/1/2024-%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f%20%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf

10. Психологія девіантної поведінки : навч. посібник / уклад. : О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. 202 с. https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6640/1/%d0%9f%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f%20%d0%b4%d0%b5%d0%b2%d1%96%d0%b0%d0%bd%d1%82%d0%bd%d0%be%d1%97%20%d0%bf%d0%be%d0%b2%d0%b5%d0%b4%d1%96%d0%bd%d0%ba%d0%b8.pdf

11. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посібник / уклад. О. Ю. Овчаренко. Київ : Університет «Україна», 2023. 266 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6603/1/2023-psihologija_stresy_2023_compressed.pdf

Додаткова

1. Демиденко Н. М. Юридична психологія : навчальний посібник. Суми, 2025. 186 с URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6199/1/2025-%20-%20Yurydychna%20psykholohiia_Demydenko_2025.pdf

2. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник: практичний посібник. Київ. 2023. 25 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6696/1/2023-%d0%94%d0%be%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%bd%d0%b8%d0%ba.pdf

3. Леган І. М., Мороз О. І., Коршак В. С. Особа злочинця: морально-психологічні та кримінально-правові ознаки. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. Вип. 5. С. 567-579. https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.19

4. Moroz O.I, Lunov V.Ye. Human resilience under stressful conditions: the role of adaptive psychological mechanisms. Наукові перспективи. Серія «Психологія». 2025. № 5 (59). С. 1671 – 1684. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-1671-1683

5. Moroz O., Lunov V. Metacognition as a regulator of thinking and decision-making in complex cognitive contexts. Перспективи та інновації науки: журнал. Серія «Психологія». 2025. № 5 (51). С. 1698-1712. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-1698-1712

6. Мороз О. І., Яцюрик А. О. Психолого-педагогічні особливості корекції агресивної поведінки в середовищі молодших школярів. Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Серія « Педагогіка та психологія». 2024. № 1. С. 53-58. DOI https://doi.org/10.32782/3041-2021/2024-1-9

7. Османова А. М., Хорунженко Г. В. Клінічна психологія : навч. посібник. Київ : Талком, 2023. 228 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6593/1/2023-klinichna_psihologija_osmanova_horunzhenko_navch_posibnik_2023.pdf

8. Підтримка стигматизовуваних меншин: соціально-психологічні технології : практ. посібник / за наук. ред. Л. М. Коробки ; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 178 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6709/1/2022-%d0%b5%d1%82%d0%bd%d0%be%d0%bf%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f.pdf

9. Психологія суїцидальної поведінки військовослужбовців : монографія / кол. авторів: Я. В. Мацегора, О. С. Колесніченко, І. І. Приходько та ін. Харків : НА НГУ, 2021. 363 с. https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/6837

10. Сова О.М., Дєніжна С. О. Психологія сім'ї : навч. посібник. Київ : 2014. 212 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6261/1/2014-psihologiya_simyi.pdf

11. Федоренко Р. П. Психологія суїциду : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доп. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 492 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6807/1/2022-0051645.pdf

Інформаційні ресурси

1. Етичний кодекс психологів-консультантів. Асоціація психологічного консультування та травматерапії. – Режим доступу: https://www.psycounseling.org/ethics
2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua
3. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: Наказ МОН України від 22.05.2018 № 509. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18
4. Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу: Наказ МОЗ України від 15.04.2008№ 199. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0577-08
5. Google Академія: http://scholar.google.com.ua

.

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Загальна політика	Здобувач освіти має відвідувати всі заняття згідно розкладу, не спізнюватися. Дотримуватися етики поведінки. Працювати з навчальною літературою, з літературою на електронних носіях і в Інтернеті. При пропуску занять проводиться усна співбесіда за темою. Відпрацьовувати практичні заняття. Виконати індивідуальне завдання.
Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку.
Політика щодо академічної доброчесності	Під час виконання завдань вимагається дотримування правил академічної доброчесності. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час онлайн-тестування. При виконанні усіх видів завдань у випадку використанні штучного інтелекту здобувач має дотримуватися Політики відповідального, етичного та безпечного використання технологій штучного інтелекту (ШІ) у Приватному вищому навчальному закладі «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», розробленої для всіх учасників освітнього, наукового та адміністративного процесу.

ОЦІНЮВАННЯ

Нарахування балів	
Види оцінювання	**Бали**
Змістовий модуль 1	30
Змістовий модуль 2	30
Підсумковий контроль (теми 1-10) – залік	40

Розподіл балів для оцінювання успішності студентів		
Сума балів за всі види навчальної діяльності	**Оцінка ECTS**	**Оцінка за національною шкалою**
90-100	A	Зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни